

Dr. Gémes István

2016. szeptember 28-án a Bruder Klaus-templom nagytermében,
Stuttgart, Albert-Schäfflestr. 30. megtartotta előadását.

A reformáció és a népek/nemzetek Hogy jutott el a reformáció Magyarországra?

címmel.

Előadónk életrajza a 2013. szept. 25-i előadásának anyagában található.

Az előadás rövid tartalma:

2017-ben lesz a reformáció 500. évfordulója. Idén azt vizsgáljuk, hogyan lett egy eredetileg német – sőt szász – mozgalomból az egész világtörténelem egyik legfontosabb fordulópontja? Luther német szerzetes volt, ő lett a modern német nyelv megújítója, az első német nyelvű teljes bibliafordítást neki köszönhetjük, stb. Mi köze hát mozgalmához a többi nemzetnek, jelesen a magyaroknak? Igaz-e a hagyományos mondás: „Deutschum ist Luthertum und Luthertum ist Deutschum”?

Rövid bibliai áttekintést adunk a nép és népek kérdéséről, az Ószövetség, majd Jézus és Pál apostol nyomán. Tisztázzuk a reformáció fogalmát és használatát. Részletesen foglalkozunk a középkori egyházzal kapcsolatos nehézségekkel, szakadásokkal, megújulási kísérletekkel, radikális szakadárokkal, majd az ú. n. „előreformátorokkal”.

Ezen a háttérfelvázoláson próbáljuk elhelyezni a reformáció kapcsolatát a magyar királysággal, ill. a mohácsi ütközet után beállott szakadás miatti három országrésszel. Nem tárgyaljuk magát a reformáció terjedését, hanem a legelső kapcsolatokat, kísérleteket, próbálkozásokat. Figyelembe vesszük a rotterdami Erasmus fémjelezte humanizmus „útkészítését” is.

Bizonyára sokak érdeklődésére számíthatnak ismereteink a magyar királyi udvar szerepéről, már csak Mária királyné személye miatt is, aki mind Erasmus, mind Luther levelezőtársa volt, majd mindkettő megajándékozottja lett: személyesen neki írt és dedikált könyvet kapott mindkettőtől.

Külön soroljuk fel a reformáció magyarországi úttörőit és főnemesi pártfogóit. Történelmi összeállítást mutatunk be a vallásszabadság elérésének folyamatáról az erdélyi fejedelemségben.

Végül pedig hallunk mindazon kísérletekről, amelyekkel a királyság, ill. az egyház kívánta volna megállítani a reformáció terjedését.

Az előadás fólái:

Bibliai áttekintés

- Szaporodjatok, sokasodjatok (1Móz 1,28)
- LXX Laosz = a zsidó nép
- Ethnosz = a barbárok
- Jézus: pogányok útjára ne... (Mt 10,6) csak Izraelhez (Mt 15)
- Pál: egy vérből (Csel 17)
- Krisztusban se zsidó se görög (Gal 3)
- Az egy osztatlan egyház

A reformáció szó használata

- Reformzsinatok
- 1539 Campeggio, Reformatio clerici
- 1542 Nagyszeben, ref. Religionis
- 1548 pozsonyi törvények
- Luther soha nem
- 1617 Johannes Gerhard: ref. ministerii
- Luther 95 tétele – vitairat

Szakadások, újító mozgalmak

- Maronita, káldeus, nesztoriánus, szír leszakadók.
- 1054 a nagy szkizma: Bizánc – Róma.
- Szerzetesrendek: bencés, dominikánus, franciskánus.
Devotio moderna: Kempeni Tamás.
- „Előreformátorok”: Petrus Waldes 1176, John Wicliff 1374, Jan Hus 1415.
- Radikálisok: albigensek, katharok...
- 1231 inkvizíció.

Kritika

Teológia és filozófia

- Világi hatalom
- Apostoli szegénység
- Vissza a Szentíráshoz
- Lelkiség elhanyagolása
- Evangélium hirdetése
- Gazdagság, fényűzés
- Ítélettel fenyegetés

A reformáció és Magyarország

- Német városok
- Wittenberg hírneve – könyvnyomtatás
- 1520 első magyar nemes Thurzó János pp.
- Luther levele
- Werbőczy István nádor és Luther
- 1521 Besztercebánya Baumheckel, Bernhardt Simon
- Szlovákok Martinus Cziriák, Lőcse
- Svájci diákok

A királyi udvar

- 1521 II. Lajos és Kasztíliai Mária (Szép Fülöp és Őrült Johanna)
- Gyám: Brandenburgi György őrgróf és kísérete
- Corvinus J. özvegye, Frangepán Beatrix
- Hunyadi vagyon 284 falu
- Egyházi befolyás
- Főnemesség: irigység és öröm
- 1526 Mohács

Mária királyné

- Levelezése Erasmussal
- 1521 budai iskola: Windsheimi Vid, Grynaeus Simon
- Királyi énekmester Johannes Lang
- Udvari pap (Joh. Hess) - Cordatus Konrád Körmöcbánya
- Hans Henckel Kassa – Johann Schnaidpeck császári követ
- Ferdinánd szemrehányása
- 1524 Burgio pápai követ: a királyi pár lutheránus

Az özvegy királyné

- 1526 Luther: „Vier tröstliche Psalmen an die Königin zu Ungarn“
- „dr. L. szeretettel gondol rám“
- 1529 Erasmus: „Zweites Witwenbuch“.
- Mária éneke
- 1530 Mária az augsburgi birodalmi gyűlésen
- Öt kérdés az Úrvacsoráról
- V. Károly száműzte Németalföldre
- Habsburg-hü – férjét fékezte

Peregrinatio academica

- XII. sz. párizsi egyetem: 10-20 magyar diák.
- Bologna, Padua, Prága, Krakkó, Bécs
- 1502 Bölcs Frigyes szász választófejedelem megalapítja a wittenbergi egyetemet.
- 1512 Luthert kinevezi: „bibliai professzúra“
- 1518 meghívja Melanchthont
- 1522 első két magyarországi diák: Georgius Baumheckel Besztercebányáról és Martinus Ciriaci Lőcséről.
- Luther életében 166 magyar diák.

A reformáció úttörői I.

- Wittenbergiek
 - 1529 Erdősi Szilveszter János, a „magyar Melanchthon“;
 - 1541 Újszövetség; latin-magyar nyelvtan.
- Dévai Bíró Mátyás, a „magyar Luther“; első magyar nyelvtankönyv.
- 1530 Stöckel Leonhard, bártfai rektor, „Praeceptor Hungariae“. Ötvárosi hitvallás.
- 1531 Ozorai Imre, „Krisztus egyháza...“ első protestáns irodalmi mű.
- 1532 Gálszécsi István, első énekeskönyv.
- 1542 Batizi András, író, zeneszerző, első magyar káté.
- 1542 Kopácsi István, a „reformáció vezére“, sárospataki iskola.
- 1543 Szegedi Kis István, teológiai doktor.

A reformáció úttörői II.

- Kaspar Helth = Heltai Gáspár nyomdász.
- Franz Davidis/Hertel = Dávid Ferenc
- 1556 Melius Juhász Péter
- Nem wittenbergiek:
 - Szkárosi Horvát András, énekköltő, hitvitázó
 - Székely István, első magyar világtörténelem és kalendárium.
- Sztárai Mihály, „a zenész reformátor“. Első magyar dráma. 120 gyülekezet.
- Huszár Gál író, nyomdász. Első agenda.
- Johann Grass=Hontér János, brassói reformátor. Első nyilvános könyvtár.
- Bornemisza Péter, püspök, író. Elektra. Első magyar evangélikus énekeskönyv (1582).

A reformáció pártfogói

- Bölcs Frigyes
- Perényi Péter, Sárospatak – Nádasdy Tamás nádor és Kanizsai Dorottya – Drágfy Gáspár főispán és Somlyai Báthori Anna – Thurzó Elek országbíró – Révai Ferenc és Péter – enyingi Török Bálint és Pimflinger Katalin – Petrovics Péter bán – Nadányi István – Massai család – Frangepán Katalin – Batthyányi Orbán és Boldizsár – Balassa testvérek – Dobó testvérek – Zrínyi Miklós – Ungnad János – Pimflinger Márk szász ispán

Reformáció és vallásszabadság

- 1545 Torda: ne változtassanak hitet
- 1548 Torda: Luth. és rk. szabad, szakramentáriusok nem
- 1549 Torda: Ötvárosi Hitv. érvényes
- 1550 Pozsony: mindenki maradjon hitében
- 1552 Torda: semmit a rk. ellen
- Székelyvásárhely: paphívás joga
- 1553 Sopron: rk. üldözőket megbüntetni
- 1554 Meggyes: ne illetlenül sérteni a rk.-t
- 1557 Torda: senkit hitében nem háborgatni
- 1568 Nagyszében: rk., ev., ref. igen, unit. nem
- 1571 Marosvásárhely: isteni ige mindenütt szabad, senki ne bántassék, criminalis excessus
- 1572-73 Torda: rk., ev., ref., unit. - religio recepta

Ellenállás és büntetés

- Állam – egyház szoros kapcsolata
- Nagy Lajos, Könyves Kálmán, Mátyás fenyegetése
- 1514 parasztfelkelés, Bakács kanonok
- Waldensek 1430-ban Budán
- Husziták

Ellenállás I.

- Befolyásolás ellen: Nagy Lajos, Könyves Kálmán, Mátyás fenyegetése
- 1514 parasztfelkelés, Bakács kanonok
- Waldensek 1430-ban Budán
- Husziták 1514 után a kalocsai, pécsi, váci püspökségekben
- Diákok és kereskedők: élénk kapcsolatok
- 1519 szebeni káptalan fenyegetése „lutheri tanok” miatt
- 1521 pápai átokbulla minden szőszéken
- Ferences főnök: imával, Ige kardjával, „lutheri dogmatizálás pestise.
- Werbőczy a királyhoz: „A lutheri ragály” ellen.
- Besztercebánya tanácsa meghívja a „Luther gyanús” Bernhardt Simont
- 1523 Budai országgyűlés: lutheránusok fej- és jószágvesztése.
„A szentséges Mária ellenei.”

Ellenállás II.

- Cordatus könyveit és a küldöncöt megégetik.
- 1523 Grynaeus és Weinsheim-i kiutasítása.
- Király Bártfára ír: papokat Egerbe, „mindenféle kínzásokkal” eltéríteni
- Szalkay érsek beidézi Szebenből „a reformáció mellett buzgó” szerzeteseket.
- 1524 király pert indít szebeni igazgató és egy pap ellen: Pempflinger ispán vétója.
- Király levele Bölcs Frigyeshez: Luther ne támasszon meg hasonlást más országban.
- 1524 inkvizíció: soproni kocsmákban Luther könyveit vitatják
- 1525 rákosi országgyűlés: összes német kiutasítása az udvarból.
Az összes lutheránus bárki által „capiantur et comburantur”. 4.tc. 4.paragrafus
- 1533: Rodarics szerémi püspök Rómába: Luther tanai az egész országban.
- Támadásokra evangéliummal és Szt. Pál irataival felelnek.